

Brunfels: Kreuterbuch, 1535, Baldrian.

Baldrian.

Von dem nammen dīpes krauts.
Baldrian ist auch d wolryechenden
wurtzelen eine, welche, wann sye über meer
ynhâr bracht were, so môchte sye vileicht
auch in hôherem werdt sein. Es ist kein
zweiffel daran, und ist gewisszlich das Phu
Dioscoridis am ersten bûch, ettwan genant
wilder Nardus, wir Teütschen nennents
Baldrian, Dennenmarck, oder Katzenkraut.

Stat ires gewâchp.

Wâchp̃t gern an den feüchten stâtten, bey
den bâchen, und in den grûben, etwan uff
manns hôhe.

Sein gestalt.

Baldrian wâchp̃t mit erst uff zweyer
ellenbogen hoch, mit zynnelechten
gekerbten, spitzen, schwartz gryenen
blâttern. darnach scheüp̃t der stengel,
welcher gantz hol ist, und knôpffecht, uff
manns hôhe harfür, unnd bringet weissze
blûmen, gleich dem holder. Die wurtzel
scheint als ob sye abgebisszen wâre, mit
etlichen fâpelen, und kleinen würtzelen
daran hangend, ist eines wolryechenden
geruchs, welchen die katzen gern
ryechen. dann sye damit ir gesycht
stercken. dahâr es dann Katzenkraut genennt.

Valeriaan. (Valeriana phu, Valeriana officinalis)

Van de namen van dit kruid.

Valeriaan is ook een van de welriekende
wortels welke wanneer ze over zee hierheen
gebracht worden dan mogen ze mogelijk ook
in hogere waarde zijn. Er is geen twijfel
daaraan en is zeker dat Phu Dioscorides in
eerste boek, soms genoemd wilde Nardus,
wij Duitsers noemen het valeriaan, vlak merg
of kattenkruid.

Plaats van zijn gewas.

Groeit graag aan de vochtige plaatsen, bij de
beken en in de sloten wat op mans hoogte.

Zijn gestalte.

Valeriaan groeit het eerst op twee
ellenbogen hoog met tamelijk gekerfde,
spitse zwart groene blaadjes, daarna schiet
de stengel op welke gans hol is en
knoopachtig op mans hoogte en voort brengt
witte bloemen gelijk de vlier. De wortel
schijnt alsof ze afgebeten is met ettelijke
vezels en kleine wortels daaraan hangend, is
een welriekend reuk welke de katten graag
ruiken. Dan ze daarmee hun gezicht
versterken, vandaar het dan kattenkruid
genoemd wordt. En wordt in de artsensij de

Und würt in der artzeney die wurtzel allein gebtaucht, das kraut nit so vast. Marcellus Vergilius meynet, wiewol die beschreibung Dioscoridis nicht so gar gleich zûsag mit den unseren Baldrian (hab ein gestalt wie mit den thyeren, welche der Landtschafft, unnd des hymmels halb, wiewol von einem geschlecht unnd art, doch nicht allenthal- (h iij) (lxij) [73] ben gleich erfunden) yedoch die merer zeychen unserem Baldrian zûstanden.

Temperament.

Galenus spricht, dz die wurtzel Phu vergleicht sich in der krafft den Nardo, etwas schwächer, treib den harn, meer dann der Nardus up India oder Siria. Ist warmer natur.

Zeit seiner samlung.

Die wurtzel sol zwischen den zweyen unser Frauen tag gesamlet werden, und in dem schatten gedôttret. Wâret drey jar unverseert.

Man sol auch sorg haben, wo man die wurtzel brauchen wil, dz die katzen nicht darzû kommen. dann sye reiben sich gern daran, und werffen daran iren samen, unnd verunreynigen es.

Seine kräfte und Juvamenten.

Gepulverizyert, unnd getruncken, treibet den harn.

Gekocht in wasszer oder wein, thut des gleichen.

Legt das stechen in der seiten.

Btinget den frauen ire zeit.

Ist ein Theriacks wider gyfft, und die pestilentz. Dz wasszer gedistillyret darvon, ist gut für ynnerliche geschwulst.

Für die wûrm im bauch, den kinden geben.

Für die feigwartzen mit eim tûchlin übergelegt.

Reyniget die augen, nach dem bade ein tûchlin genetzt, unnd über gelegt, zeucht die hitz, dâmpff und râuch, nach dem bade harup.

Ist gut denen so beyn und glyder entzwey gefallen seind.

Erwôtmt die kalten adern und glyderen.

Heylet allerley wunden.

Das lenden wee.

wortel alleen gebruikt, dat kruid niet zo erg. Marcellus Vergilius meent, hoewel de beschrijving Dioscorides niet zo erg gelijk toezegt met onze valeriaan (heeft een gestalte zoals met de dieren welke vanwege het landschap en de hemel, hoewel van een geslacht en aard, doch niet overal (h iij) (lxij) [73] gelijk gevonden worden) toch de meeste tekens onze valeriaan toestaan.

Temperament.

Galenus spreekt dat de wortel Phu vergelijkt zich in der kracht de Nardus, wat zwakker, drijft de plas meer dan der Nardus uit India of Syrië. Is warme natuur.

Tijd zijn verzameling.

Deze wortel zal tussen de twee onze Vrouwendagen verzameld worden en in de schaduw gedroogd. Duurt drie jaar onbeschadigd.

Men zal ook zorg hebben wanner men deze wortel gebruiken wil dat de katten niet daartoe komen, dan ze wrijven zich graag daaraan en werpen daaraan hun zaden en verontreinigen het.

Zijn kracht en werkingen.

Gepoederd en gedronken drijft de plas.

Gekookt in water of wijn doet desgelijks.

Legt dat steken in de zijden.

Brengt de vrouwen hun tijd.

Is een teriakel tegen gift en de pest. Dat water gedistilleerd daarvan is goed voor innerlijke zwellingen.

Voor de wormen in buik, de kinderen geven.

Voor de aambeien met een doekje opgelegd.

Reinigt de ogen, na het bad een doekje genat en overgelegd, trekt de hete dampen en rook na het bad eruit.

Is goed diegenen zo been en leden in twee gevallen zijn.

Verwarmt de koude aderen en leden. Heelt allerlei wonden.

De lendenpijn.

Maakt aangenaam en een vredig waar twee dat water uit een pan drinken.

In troebele wijn geschud maakt het zuiver.

Macht holdtselig, eyns und fridsam, wo zwey des wassersß auß eim geschirt drincken. Jn trûben wein geschüttet, macht jn lauter. Jn den wein gemischt, und getruncken, behalt das gesycht. Man mag es auch in die augen thûn. Macht schwitzen. Leget den weetagen der glyder damit geriben. Nûchteren getruncken ist gût für den bôpen lufft der pestilentz. Getruncken ist gût die mit not, oder dtôpfflingen harnen, auch die den kalten seych haben. Baldrian, und weissz nyepwurtz undereinander gemischt mit rocken mele, tôdtet die meûp. Mit fenchel und epffich somen gesotten, und getruncken, vertribet das gryen, die harn winde, unnd reytzet die menstrua. (lxiii) [74]	In de wijn gemengd en gedronken behoudt dat gezicht. Men mag het ook in de ogen doen. Maakt zweten. Legt de pijnen der leden, daarmee gewreven. Nuchter gedronken is goed voor de boze lucht der pest. Gedronken is goed die met nood of druppelend plassen, ook die de koude zeik hebben. Valeriaan en wit nieskruid onder elkaar gemengd met roggemeel doodt de muizen. Met venkel en selderijzaden gekookt en gedronken verdrijft dat gruis, de plaswind en wekt op de menstruatie. (lxiii) [74]
---	---

Fuchs;

Van valeriaan. Kapittel 330.

Namen.

Valeriaan wordt verder ook Dennenmerk, kattekruid en ogenwortel genoemd, daarom dat de katten de wortel van dit kruid graag ruiken en hun ogen daarmee versterken. In Griekse en Latijnse spraak wordt dit gewas Phu en Nardus sylvestris geheten. De apothekers en gewone kruidenkenneren noemen het Valerianam.

Geslacht.

Van de valeriaan zijn voornamelijk twee geslachten. De eerste wordt grote of edele valeriaan genoemd. In Latijn is ze van ettelijke Theriacaria geheten en op Duits teriakelkruid. (Valeriana phu) (De andere wordt gewone valeriaan en kattewortel genoemd. Valeriana officinalis) Beide onderscheidt willen we vervolgens in beschrijving der gestalte aantonen.

Vorm.

De grote valeriaan heeft een ronde, holle, gladde, zachte bruinkleurige stengel met leden onderscheiden. De bladeren zijn eerste keer matig breed, zoals weegbree bladeren, daarna worden ze gespleten zoals de witte mosterd, aan de verf Zwitsersgroen. Op de stengels gewint ze schone sneeuw witte bloemen, hoewel eer en ze zich open doen schijnen ze lijfkleurig te zijn. De zaden nadat en ze en rijp worden vliegen daarvan zoals de sla zaden. De wortel is vingers dik met vele naast aanhangende kleine vezels of worteltjes door elkaar en over elkaar zoals het Kerstkruid wortel, echter veel geler, een erg lieflijke reuk. Deze wortel verkopen de wijven aan ettelijke oorden voor kalmoes. De gewone valeriaan is met de stengels de eerste gelijk, alleen dat het bovenop kantig is of groeven heeft. Zijn eerste bladeren zijn gans smal, altijd twee tegen elkaar als twee vleugels, daarna worden ze wat ronder en breder, ringsom gespleten, aan de verf zwartgroen. Aan top der stengels gewint het zijn lijfkleurige bloemen. De wortel echter is kleiner dan de vorige en vezelig. Stoot alle jaren nieuwe kleine witte worteltjes bezijden waarmee ze zich wederom reinigt.

Hun groeiplaats.

De grote valeriaan moet in hof geteeld worden, dan het in onze landen niet algemeen is. De andere groeit in vochtige kanten, weiden en sloten.

Tijd.

De valeriaan bloeit de ganse zomer.

De natuur en samengesteldheid.

Valeriaan is warm en droog in andere graad.

Kracht en werking.

Valeriaan wortel gekookt en gedronken drijft de plas. Gelijke kracht heeft ook dat poeder van die in wijn gedronken. Ze stilt de pijnen der zijde. Brengt de vrouwen hun tijd. Ze wordt onder de artsenijen vermengt zo [844, 845, 846] men voor gif gebruikt, daarom is ze in de tijd der pest zeer goed, daarvan gedronken. Item, valeriaan wortel in wijn of water gekookt en in de ogen gedruppeld maakt een helder gezicht. Ze is ook voortreffelijk goed tot de wonden en schaden, dan ze heelt diezelfde.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>